3. Кузьмина Н.В. Методы исследования педагоической деятельности / Н.В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1970. – 211 с.
4. Лисенчук С.Г. Маркетинг в профессиональном футболе : дис. ... канд. наук по физ. восп. и спорту : 24.00.01 / С.Г. Лисенчук ; Национальный ун-т физического воспитания и спорта Украины. – К., 2002. – 219 с.
5. Мяконьков В.Б. Социально-психологическое обеспечение маркетинговой деятельности в спорте : дис. ... доктора психол. наук : 13.00.04 / В.Б. Мяконьков. – СПб., 2004 – 324 с.
6. Приймак М.М. Маркетингова діяльність вищих навчальних закладів фізкультурного профілю у системі кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 "Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення" / М.М. Приймак. – К., 2003. – 17 с.
7. Степанова О.Н. Маркетинг в сфере физической культуры и спорта : монографія / О.Н. Степанова. – М. : Сов. спорт, 2003. – 255 с.

ТОКАРЄВА А.В.

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКИХ ВНЗ

Сучасні методичні дискусії у сфері викладання іноземних мов в Україні підкреслюють необхідність систематичного тренування студентів з метою розвитку навичок, необхідних у ситуаціях міжкультурного спілкування, навчання якого – одне з головних завдань у викладанні мов. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти пропонують засоби реалізації цієї мети. По-перше, це розвиток культурного досвіду студентів (знання історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій та звичаїв країни мови); по-друге, розвиток комунікативних умінь студентів (оволодіння особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови в певних ситуаціях спілкування) [3].

Дослідження різних аспектів соціолінгвістики, включаючи культурний компонент у викладанні іноземних мов, беруть початок у наукових працях Л. Виготського, Ю. Верещагіна, В. Костомарова, Л. Щерби та здебільшого розглядають так звану високу культуру, чи культуру з великої літери "К" (історію, географію, уряд, традиції). Нещодавно дискусії навколо культури з малої "к" (культури поведінки та культури спілкування) почали набирати сили. Багато авторів, серед яких М. Байрам, С. Тер-Мінасова, О. Тарнопольський, наголошують на тому, що культура поведінки є найменш практично представленим аспектом при навчанні мов. Такий підхід створює ситуацію, коли "живі мови" вивчаються як "мертві". Щоб подолати наявне становище, у методику викладання іноземних мов було впроваджено поняття "моделі поведінки та спілкування" (Communicative Behavioral Patterns) [4]. До цього поняття увійшли моделі мовленнєвої поведінки, моделі немовленнєвої поведінки та стилі громадського життя. Моделі мовленнєвої поведінки добре розроблені та вже викладаються в сучасних мовних курсах, моделі немовленнєвої поведінки й стилі громадського життя розглядаються в декількох працях, які було видано нещодавно. Це "Стандарти комунікативної поведінки у США" (О. Тарнопольський, Н. Скляренко), "Спілкування крізь культури" (С. Тінг-Тумі), "Дзеркала та вікна" (Європейський центр сучасних мов), "Нові методи вивчення культури" (А. Фантіні).

Існує ще один вектор у сучасних методичних дискусіях щодо міжкультурного спілкування.

Сьогодні є широко визнаним той факт, що англійська мова більше не є іноземною або другою мовою, але є глобальною мовою. Центральне поняття міжкультурного спілкування "міжкультурна компетенція" набуває нового зміс-

ту, який підкреслює не тільки необхідність знайомства студентів з культурою країни (культури з великої літери "К") або вивчення моделей поведінки та спілкування (культури з малої "к"), а й урахування культурного походження студентів, яке є невід'ємною складовою викладання іноземних мов.

Мета статті – проаналізувати декілька сучасних концепцій міжкультурної комунікації.

Перш за все, відзначимо, що власний досвід роботи на кафедрі іноземних мов факультету міжнародної економіки й міжнародних відносин Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара свідчить про те, що кількість студентів з інших країн зростає щороку. Кафедра визнає комунікативний підхід до викладання англійської мови як такий, що домінує, використовуючи матеріали, які сприяють максимальній співпраці студентів та які організовані навколо тем, здатних викликати їх інтерес.

Педагогічна модель, на якій ґрунтується комунікативний метод викладання, передбачає, що студенти, вивчаючи мову, досягають більш значних результатів, коли навчальне середовище гармоніює з їхнім стилем навчання та їх баченням навчального процесу.

Після роботи зі студентами, зокрема китайцями, та спостереження за їх реакцією на виконання комунікативних завдань більше ніж за два роки навчання, у нас виникло запитання: "Чи це є найбільш ефективним методом розвитку їх мовленнєвих навичок, наскільки комунікативним може бути клас китайських студентів?"

Нам відомо, що азіатський педагогічний контекст має погляди, цінності та педагогічні доктрини, які значно відрізняються від традиційних англомовних країн, наприклад, Великобританії або Сполучених Штатів.

Китайську культуру можна описати як культуру високого контексту, колективну, орієнтовану на побудову формальних міжгрупових відносин. Як протилежний приклад, американська культура є емоційною, індивідуальною, орієнтованою на укладання угод та неформальною.

Дані, наведені в журналі з викладання англійської Asian EFL Journal [5], підтверджують, що інтерактивні техніки культурно несумісні з баченням студентами-азіатами навчального процесу. Збереження репутації, сором'язливість, небажання ставити викладачу запитання, надзвичайна перевага послідовності, планування, фокусування, зв'язку, логіки та структури, дедуктивний, центрований на викладачеві стиль вважаються важливими факторами, які доцільно враховувати в процесі викладання.

Розпочавши дослідження з питання придатності завдань та технік, використовуваних у класі з китайцями, ми також організували зворотний зв'язок з українськими студентами. Студенти вказали на такі плюси, як теми, що стимулюють до навчання, розвинуту здатність висловлювати свої думки та спілкуватися з іншими, зростання лексичного запасу; водночас вони наголосили на необхідності додати більше граматики та правил, більше диктантів і вправ із підручника. У минулому Україна була однією з республік Радянського Союзу, де високий контекст, колективізм, формальність характеризували культуру, соціальні відносини та педагогічні моделі. Зараз ми мусимо балансувати між цінностями, які успадкували з минулого (які в деяких педагогічних аспектах схожі на азіатські) і новими (запозиченими із Заходу). У Національній програмі з англійської мови для Про-

фесійного спілкування в Україні сказано, що в більшості класів превалюють не комунікативні завдання та техніки , робота фокусується на структурних компонентах мови, механічних завданнях і вправах; домінує викладацький стиль, який збігається з уявленнями щодо навчального процесу у відповідях студентів. Дані, наведені в Національній програмі, свідчать про необхідність збільшення центрів і програм підготовки викладачів у руслі комунікативного викладання [8]. Переконані, що наведені дані також свідчать про необхідність аналізу контексту вживання зазначеного методу або культури реципієнта. Тобто виникає ще один напрям розвитку міжкультурного спілкування – це врахування культурного походження студентів, яке задає контекст і може бути обмежувальним фактором при впровадженні комунікативного підходу в процесі викладання іноземних мов.

Доцільно також звернути увагу на декілька питань, які ґрунтуються на спостереженнях за поведінкою студентів іноземців. Так, китайські студенти побоюються висловлювати свої думки в аудиторії. Це особливо помітно, коли студенти з Китаю відвідують заняття разом з українськими колегами. Бажання встановити дружні відносини зі студентами українцями, з одного боку, та відчуття "зневажливого ставлення" з боку українських студентів – з іншого, спричиняють значне дистанціювання іноземців. Результати, отримані М. Айано в рамках проекту дослідження психологічного стану японських студентів у Великобританії, також свідчать про проблеми асиміляції іноземних студентів, що частково пов'язано зі страхом бути приниженими як місцевими студентами, так і своїми співвітчизниками. За словами однієї студентки, яка брала участь в експерименті, вона "бажає встановити рівні відносини зі студентами англійцями, а не відносини помічника та "безпорадного" [6, с. 24]. Зважаючи на зазначене, М. Айано доходить висновку про необхідність упровадження системи підтримки як для студентів іноземців, так і для місцевих студентів з метою налагодження дружніх стосунків. Це може означати організацію міжкультурної освіти, яка б допомогла не тільки іноземцям, а й місцевим студентам навчитися взаємодії в культурному розмаїтті навчального та професійного середовища.

Отже, концепція міжкультурної комунікації сьогодні виходить за межі сфери викладання іноземних мов і поширюється на питання організації навчального процесу в цілому.

Такої самої думки дотримується авторський колектив на чолі з О. Артем'євою, яка розглядає аспекти міжкультурної комунікації в контексті методологічних питань організації професійної підготовки спеціалістів. Поняття "міжкультурна компетенція", за аналізом О. Артем'євої, зараз вживається в більш широкому контексті. Якщо раніше формування міжкультурної компетенції пов'язували з мовленнєвим матеріалом та іншомовними реаліями, тепер це опанування етнографічною, паралінгвістичною, мовленнєвою інформацією, інформацією про специфіку образу комуніканта. Формування міжкультурної компетенції автор пов'язує з володінням певною сукупністю знань про культуру країни іноземної мови, з умінням долати міжкультурні розходження в процесі міжкультурного спілкування [1].

У своїй дисертаційній роботі, присвяченій питанням формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах, Л. Воротняк указує на те, що міжкультурна (в її роботі – полікультурна) компетенція є найбільш ємною та всеохопною. Вчені Р. Агадуллін, Л. Галуз, Е. Сус-

лін, А. Сущенко визначають її як здатність людини інтегруватися в іншу культуру при збереженні взаємозв'язку з рідною мовою й культурою; як спроможність до цілісного використання принципів міжкультурної комунікації та єдиного бачення ролі культурних відмінностей у процесах міжкультурних взаємодій; як здатність до адаптації в параметрах загального сприйняття, інтерактивності, пристосування до змін в іншому культурному середовищі; як здатність людини до продуктивної особистісної та професійної взаємодії в багатомовному багатонаціональному середовищі. Л. Воротняк вважає, що "формування міжкультурної компетенції означає формування загальної здатності людини до плідної життєдіяльності в умовах поліетнічного й полікультурного суспільства, яка б ґрунтувалася на поєднанні особистісних якостей, синтезованих знань, уміннях і навичках позитивної міжетнічної й міжкультурної взаємодії" [2, с. 19].

На нашу думку, більш практичним є визначення міжкультурної компетенції, надане М. Байрамом [7]. На його думки, студенти не можуть оволодіти знанням про всі культури, з якими вони можуть контактувати. Тому вивчення культури країни іноземної мови може бути прикладом, який має комбінуватися з розвитком методів подолання інших ситуацій міжкультурної комунікації. Формування міжкультурної компетенції, за М. Байрамом, це навчання студентів методів аналізу міжкультурної комунікації, які б допомагали орієнтуватися в неочікуваних ситуаціях, які не були раніше в їхньому досвіді і які відображають суспільство не тільки крізь призму культури домінуючої еліти. Автор вважає необхідним озброїти студентів методами критичного та порівняльного аналізів на основі особистого досвіду, поглядів і соціальної ідентичності студентів.

Висновки. У сучасних дискусіях навколо концепцій міжкультурної комунікації більш гучними стають ідеї організації полікультурної освіти та використання міждисциплінарного підходу до формування міжкультурної компетенції студентів.

Література

1. Артемьева О.А. Методология организации профессиональной подготовки специалиста на основе межкультурной коммуникации / О.А. Артемьева, М.Н. Макеева, Р.П. Мильбруд. – Таганрог : Изд-во ТГТУ, 2005 – 91 с.
2. Воротняк Л.І. Педагогічна технологія формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. – Хмельницький, 2008. – 258 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. вид. д-р пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 276 с.
4. Тарнопольський О.Б. Стандарти комунікативної поведінки у США / О.Б. Тарнопольський, Н.К. Скляренко. – К., 2003. – 207 с.
5. Asian EFL // Journal. – 2004. – September. – Vol. 6. – Issue 3. – Art. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.asian-efl-journal.Com.
6. Byram M. Living and Studying Abroad: Research and Practice: Multilingual Matters Ltd, 2006. – 276 p.
7. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence: Multilingual Matters Ltd, 1997 (abstract).
8. English for Specific Purposes (ESP) in Ukraine: National Curriculum for Universities: K., 2005. – 122 p.